

* Tekst en foto's Ina en Ruud Metselaar – www.comomeerinfo.nl

Wandelingen in Brunate

Inleiding

Het dorpje Brunate, met zijn ongeveer 1700 inwoners, ligt ruim 500 m boven Como. Hoewel het al vóór de Romeinse tijd bewoond was, leidde het eeuwenlang een zeer rustig bestaan. In 1340 werd hier het klooster van S. Andrea gesticht, waarvan nu alleen nog de parochiekerk resteert. Het dorp was zeer moeilijk bereikbaar tot er in 1817 een muilezelpad (het huidige Sentiero di Como) werd aangelegd dat langs het klooster van S. Donato naar de Via Grossi in Como leidde. Bij onze rondwandeling door de oude dorpskern zal het duidelijk worden dat de bevolking hier een zeer pover bestaan leidde, dat vrijwel geheel gericht was op landbouw en veeteelt.

Op een gedenksteen tegen een zijmuur van de kerk lezen we een tekst: “Hier in Brunate leefde in zijn kinderjaren Alexander Volta bij de min Elisabeth Pedraglio, wier echtgenoot, Lodewijk Monti, vervaardiger van barometers, hem doordrong met de eerste liefde voor de wetenschap, die ons de batterij opleverde“. Deze tekst leert ons twee dingen: ten eerste dat de grote geleerde Alexander Volta in dit dorp de eerste 30 maanden van zijn leven doorbracht bij de min, mevrouw Pedraglio, en ten tweede dat haar echtgenoot, de heer Monti, barometermaker was. De naam Pedraglio komt nog steeds veel voor in het dorp en Marco Pedraglio, een verre nazaat van deze familie, publiceerde in 2007 een boek over de barometermakers uit Brunate en omgeving[†]. Mijnheer Monti was slechts één van de vele mannen die probeerden de kost te verdienen met het maken en verkopen van barometers en thermometers. Ze trokken met hun waren door heel Europa, tot zelfs in Rusland, terwijl de vrouwen en kinderen in het dorp achterbleven. Sommigen vestigden zich definitief in het buitenland, waaronder ook in ons land. Met de heer Monti liep het overigens niet zo goed af want die kwam in Frankrijk in het leger terecht en sneuvelde daar.

In 1894 kwam er een abrupt einde aan het isolement van de inwoners door de aanleg van de ‘funicolare’, het kabelspoor dat Brunate verbindt met Como. Vanaf dat moment ontwikkelde het toerisme zich snel. Vele vermogende ondernemers bouwden hier luxueuze villa's naast de oude dorpskern en rond 1900 was er zelfs een casino in het dorp. Ook voor de dorpsbewoners bracht dit grote veranderingen mee. Tot dan toe was men vrijwel volledig gericht op de landbouw en veeteelt, nu vonden velen werk als bouwvakker en in de dienstensector. Naast het station van de funicolare staat het ex Grand Hotel Milano (Fig.4, nr.1), gebouwd in 1910, symbool voor de tijd dat Brunate een belangrijk centrum voor het internationale toerisme was. Stelt u zich die tijd eens voor met duur geklede dames die met hun parasols door het dorp slenterden en vergelijk dit met de schamel uitgedoste toeristen die er nu rondlopen. Welk een contrast! Helaas duurde deze

---

* Verzoeken om toezending per email aan: r.metselaar@comomeerinfo.nl

[†] M. Pedraglio, *Sulle Tracce dei Baromèta di Brunate e del lago di Como*, Presso SpazioStampa, Cantù

bloeiperiode niet veel langer dan vijftig jaar en zakte de toeristische betekenis van het dorp na de 2e wereldoorlog snel in. Voor een dagtrip vanuit Como is de plaats echter zeker een bezoek waard.

Op de wandeling door het dorp bezoeken we eerst de oude dorpskern en daarna lopen we langs de vele prachtige villa's gebouwd rond 1900 in de Liberty stijl (Jugendstil, art nouveau). Tenslotte vindt u nog enkele tips voor wandelingen door de bergen rond Brunate.

Hoe er te komen

Met de auto neemt u in Como vanaf de Via Dante Alighieri de Via Tommaso Grossi. Deze gaat naar rechts over in de Via per Brunate, die overgaat in de Via per Como. De weg is zeer smal en bochtig en sinds maart 2008 is ze zelfs tussen 7 en 20 uur verboden voor auto's breder dan 184 cm! Houdt er bovendien rekening mee dat de parkeermogelijkheden in het dorp zeer beperkt zijn. Het alternatief is de auto in Como achter te laten en met de funicolare naar Brunate te reizen.[‡] Dit treintje brengt u in 7 minuten van de oever van het Comomeer omhoog naar het centrum van Brunate.

Fig.1 De Funicolare

De kabeltram werd gebouwd in 1893 en was in die tijd een ingenieursprestatie van de eerste orde. De baan loopt van het piazza A. de Gasperi in Como, op 199 m hoogte, naar het piazza Bonacossa in Brunate op 692 m hoogte. De lengte is ongeveer 1000m en de gemiddelde helling bedraagt 50°. Er is één spoor en de omlaaggaande en omhooggaande wagons kruisen elkaar halverwege. Er zijn twee tussenstations t.w. Como Alta en Carescione. Halverwege staat er een klein kanon dat iedere dag om 12 uur 's middags wordt afgevuurd.

Wandeling 1: het historisch centrum

De wandeling door de oude dorpskern is ongeveer 1,5 kilometer lang en duurt 30-45 minuten. U vindt de route op de kaart van het historisch centrum. Het beginpunt van deze wandeling is het Piazza Bonacossa, het eindstation van de funicolare.

Als u het station uitkomt, ziet u tegenover de ingang de grote tandraden van de oorspronkelijke aandrijving met een stoommachine. Het gebouwtje dat er achter ligt, heeft een deur met een glazen wand waardoor u het huidige mechaniek in bedrijf kunt zien.

We beginnen de rondwandeling op het plein voor het station, het piazza Bonacossa, en volgen de oker gekleurde bordjes richting Centro Storico (Fig.2). We dalen af over de trappen naar de via Maurizio Monti. Daar aangekomen zien we tien meter naar rechts de resten van een hofje, het Curt del Magu (Fig.2, nr.1). Vóór ons is de ingang van het gemeentehuis (A), dat gevestigd is in het achterste deel van de villa Franceschini, terwijl we in het voorste deel de gemeentelijke bibliotheek vinden. Deze villa, gebouwd in 1913 door Francesco Somaini, heeft met zijn strenge gevels de gedaante van een renaissance palazzo.

[‡] In de zomermaanden van 8-24 uur, vertrek ieder kwartier of half uur

We volgen de via Monti linksaf. Al na enkele tientallen meters, daar waar de straat smaller wordt en omlaag gaat, is rechts een nis waar zich vroeger het fresco van de Madonna della Peste (B) bevond. Meteen daarna volgen we de okerkleurige wegwijzer rechtsaf over de Vicolo Monti, dalen iets via een onderdoorgang en komen we over een versmalling op het Curt del Doss (nr.2). We dalen iets verder linksaf en komen op de via Alessandro Volta, genoemd naar de beroemde wetenschapper uit Como. Rechts daalt een straatje naar de Era del Papa (nr.3), een hofje dat aan het begin van het dorp lag, aan het voetpad dat vanuit Como, langs het klooster van S. Donato, naar Brunate leidde. Als we de via Volta verder volgen zien we aan de rechterkant het huis waar volgens het muurbord Volta gewoond zou hebben (C). Hij werd geboren in Como, maar zoals we in de inleiding al vermeldden, werd hij de eerste 30 maanden van zijn leven opgevoed in Brunate door een min, mevrouw Pedraglio. We volgen de okerkleurige richtingsborden en komen terug in de via Monti die ons naar een pleintje brengt, waar het kleine kerkje Cappelletta (D) staat, dat gewijd is aan de Madonna van Pompei. De inwoners brachten hier vroeger hun vee heen ter zegening.

Op dit pleintje gaan we via een onderdoorgang aan de rechterzijde, naar het Curt degli Ebrei (nr.4), waar begin 1500 het getto van de Joden geweest moet zijn. Door een steegje komen we in de via Castello waar we links een zuil (E) zien en vervolgens op het Curt del Castell (nr.5) komen. De zuil en de steeg verbinden de twee toegangen naar het castell (van het Romeinse 'castrum', fort). In een hoek van een muur zien we nog een oude graanvijzel. Van het castello komen we op een volgend klein hofje, het Curt del Simeun o del Cusmin (nr. 6), waarschijnlijk vernoemd naar vroegere bewoners.

Na een klim over de via Castello en de via San Guglielmo bereiken we de parochiekerk van S. Andrea (F). De via Funicolare leidt van hier naar het beginpunt.

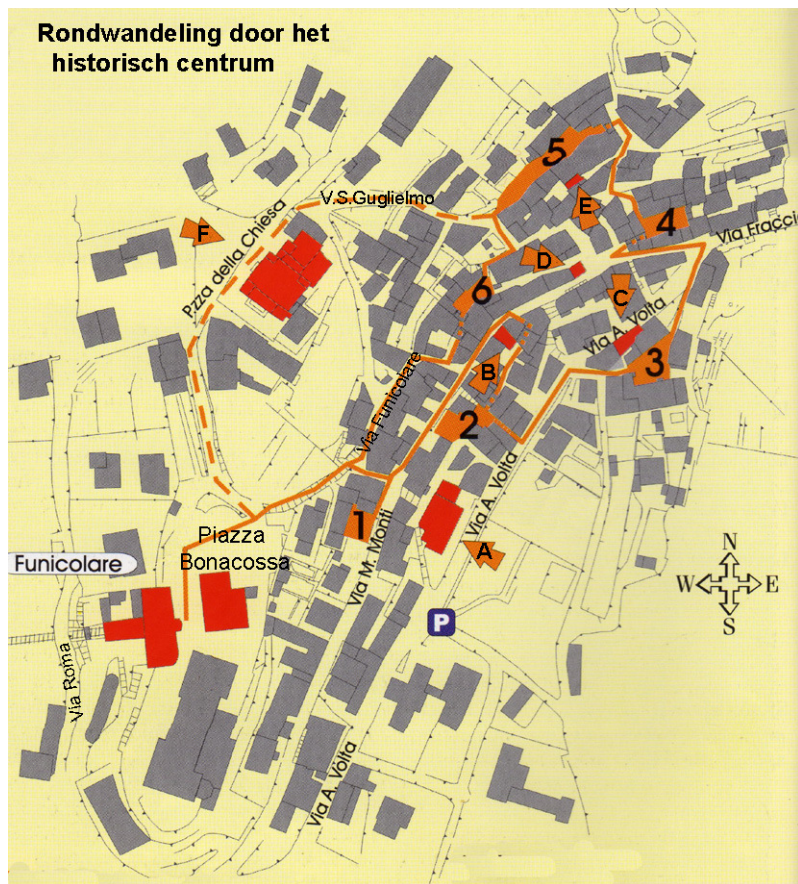

Fig.2 Wandelroute 1

- 1 – Corte del Mago
- 2 – Corte del Dosso
- 3 – L’Era del Papa
- 4- Corte degli Ebrei
- 5 – Corte del Castello
- 6 – Corte del Cusmin

- A – Gemeentehuis
- B –Madonna della peste
- C – Volta huis
- D – Cappelletta
- E – Zuil
- F – kerk van S. Andrea

De kerk van S. Andrea

Op de plaats waar eerst een kluizenaar woonde, verrees rond 1340 een klooster en de parochiekerk van Brunate. De kerk is vele malen gewijzigd en in ieder geval vergroot rond 1440 onder de zaligverklarde abdis Maddalena Albrici. Het graf van Maddalena is niet teruggevonden in de kerk, maar wel is er uit die tijd een fragment van een fresco waarop ze wordt gezegend door S. Guglielma. Naast haar, eveneens gekniëld zien we een kanunnik.

Fig.3 De heilige Guglielma en Maddalena Albrici

Over Maddalena Albrici wordt het volgende verhaal verteld. In 1420 hoorde de jonge vrouw een stem die zei: “Maddalena, ga naar Brunate en vindt daar je woning”. Daarop trok ze in het klooster in Brunate, waar vele wonderen op haar naam worden geschreven. In 1440 werd ze abdis. Ze had zo’n goede naam dat ze bezocht werd door de pausen Nicolaas V en Pius II en door de heilige Bernardinus van Siena. Hierdoor kreeg Brunate de naam van “terra di santi”. In 1593 werden haar beenderen vanuit het klooster overgebracht naar Como. In 1998 werden ze weer teruggebracht naar Brunate, waar ze in de kerk worden bewaard.

Over S. Guglielma gaat het volgende verhaal. In 795 trouwde de schone Guglielma, dochter van de Engelse koning, met prins Theodorus van Hongarije. Al spoedig echter werd ze door haar echtgenoot beschuldigd van verraad. Ze ontsnapte ternauwernood aan de brandstapel en vluchtte eerst naar Frankrijk en vandaar naar Italië, waar ze onderdak vond in een kluizenaarshut in de bergen bij Brunate. In vele middeleeuwse legendes wordt ze genoemd en in Brunate is ze altijd aanbeden. Nog in de 20^e eeuw was het daar de gewoonte dat de vrouwen die pas bevallen waren van een kind, de luiers van de nieuwgeborene naar de afbeelding van de heilige brachten om de zegen af te smeken en te vragen om een overvloedige borstvoeding.

In 1677 werd de kerk vergroot en werden er fresco’s aangebracht door Gian Paolo Recchi. In de lunet links zien we het *Martelaarschap van S. Andrea*, in de rechter lunet het *Martelaarschap van S. Maurizio*, in het centrale deel van het gewelf de *Glorie in de hemel* van de twee heiligen. Halverwege de 18^e eeuw werd het marmeren altaar geplaatst en het schilderij met het *Martelaarschap van S. Andrea*.

In 1890 werden er decoraties aangebracht door Gennaro da Palestrina en Licino Bianchi. De laatste veranderingen dateren van 1928-’32, toen de koepel werd gebouwd, een altaar voor Maddalena Albrici, de voorgevel en een verhoging van de klokkentoren.

Op de buitenmuur vinden we twee plaquettes, waaronder de eerdergenoemde herinnering aan Alessandro Volta.

Wandeling 2: de villa’s

Deze wandeling gaat langs een aantal villa’s gebouwd tegen het eind van de 19^e en begin 20^e eeuw in de stijl die nu bekend staat als Jugendstil, Art Nouveau of Liberty. De gebouwen zijn architectonisch interessant en worden vaak door prachtige tuinen omgeven. Het is niet zo dat de villa’s in een bestaand landschap zijn geplaatst, de tuinen zijn door tuinarchitecten aangelegd tegen de berghelling in een kale omgeving. Op enkele punten hebben we ook een schitterend uitzicht over het meer. Overigens zijn niet alle villa’s stijlzuiver. De Libertystijl is het best te zien aan de villa’s Orlandi, Marinoni en Farneti. De villa’s Pasini, Giussiani, Rebuschini, Ghezzi, Antonelli, die we op onze wandeling ook tegen zullen komen, zijn gebouwd in de eclectische stijl, d.w.z. met stijlkenmerken uit verschillende, vroegere perioden.

De lengte van de wandeling is circa 1,5 km.

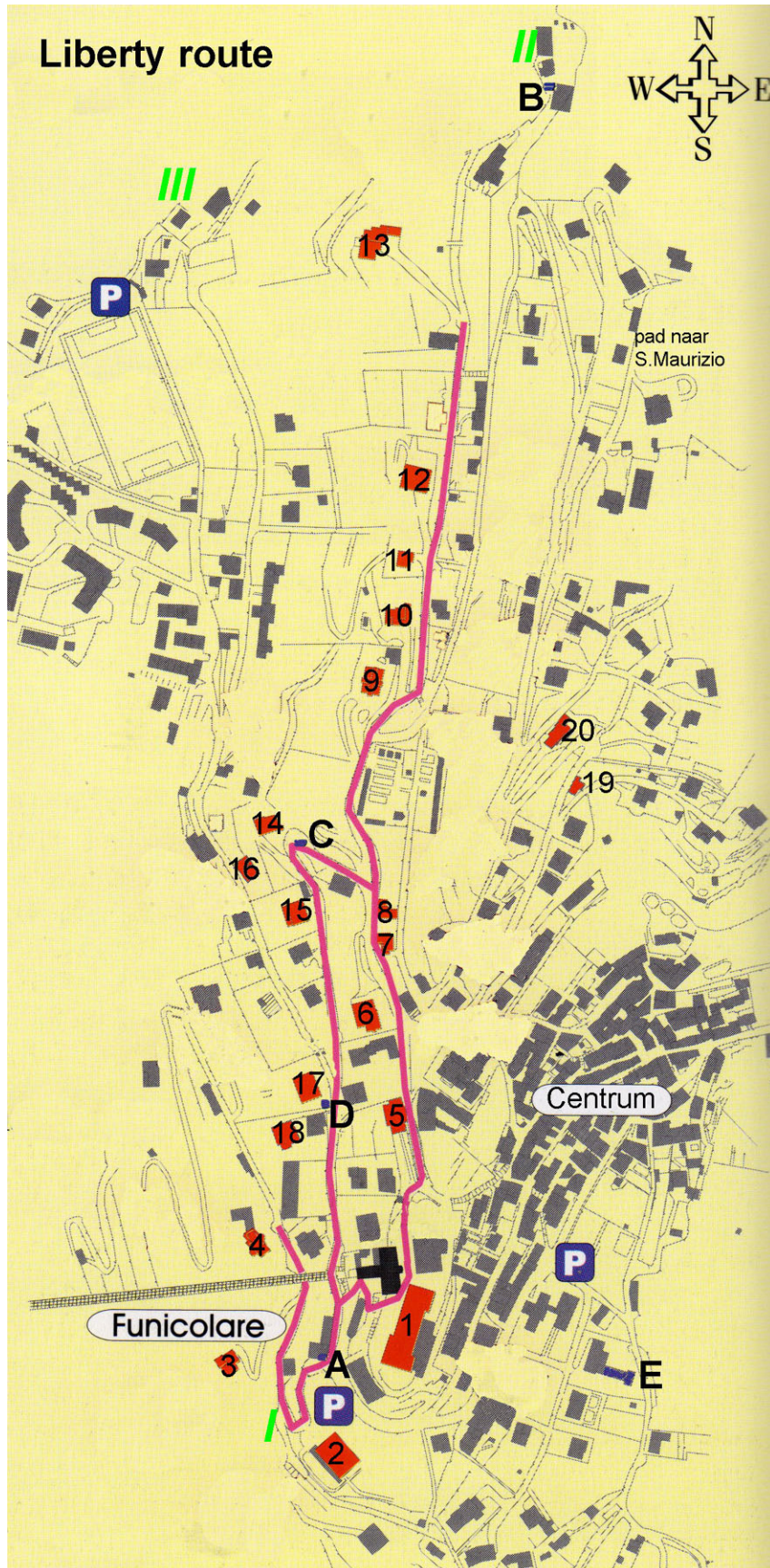

Fig. 4 Wandelroute 2

Uitzichtpunt (groen):

- I – Pizz
- II – Pissarottino
- III – Rotondo

Villa (rood):

- 1 – Hotel Milano
- 2 – Hotel Brunate
- 3 - Pasini
- 4 – Pirotta-Bonacossa
- 5 – Bellavista
- 6 – Calderini
- 7 – Marinoni
- 8 – Biraghi
- 9 – Orlandi
- 10 – Cantoni
- 11 – Manfredini
- 12 – Ghezzi
- 13 – Rebuschini
- 14 – Duca
- 15 – Spasciani-Nascimbene
- 16 - Sonzogno
- 17 – Giussani
- 18– Cantaluppi
- 19 –
- 20 – Cantaluppi-Giuliani
- 21 o 22??? - Giussani

Overige

bezienswaardigheden (blauw):

- A – Fresco Madonna dell'Accoglienza
- B – Pissarottino bron
- C – Madonna di Lourdes
- D – De drie fonteinen
- E – Marionetten museum

Het beginpunt voor de wandeling is weer het station van de funicolare (Fig.1). Het station uitkomend ziet u rechts ernaast de trappen waarmee u omlaag de via Roma bereikt, die aan de onderzijde van het station onder de funicolare doorloopt. We volgen deze weg, het meer rechts van ons houdend, tot de eerste zijweg rechts, de via Attilio Pirotta. Op de hoek staat de Trattoria dei Bracconieri (met een klein terras achter, waar u een mooi uitzicht over het meer heeft) waar u op de hoekgevel een fresco ziet van de Madonna dell'Accoglienza (Fig.4, A). Het werd in 1991 geschilderd door Mario Bogani uit Como, ter vervanging van een geheel vergaan 17^e eeuws fresco. We lopen de via Pirotta een klein stukje omlaag en bereiken dan het uitzichtpunt "Pizz" (Fig.4, punt I), waar we een schitterend gezicht hebben. Beneden u ligt de stad Como met duidelijk herkenbaar de kathedraal en omgeving, het havenbassin en de Voltatempel, het meer en recht vooruit ziet u de autobaan richting Chiasso met de bergen daarachter.

Links van de weg ligt het ex Grand hotel Brunate (Fig.4, nr.2), gebouwd in 1893, d.w.z. het jaar voordat de funicolare werd geopend. Het is gebouwd in de stijl van vele grote hotels in Europa uit die tijd. De gevel is prachtig gedecoreerd rond de vensters met neoklassieke halfzuilen, soms enkel, soms dubbel en met aan de bovenkant opvallend stucwerk. Op vele plaatsen zijn ook balkons aangebracht.

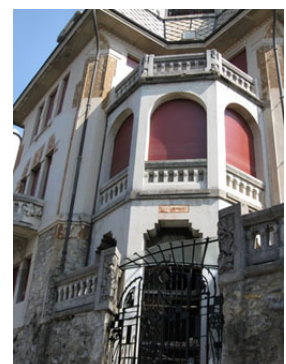

Fig.5. Gevel van ex-hotel Brunate

Als u het geen bezwaar vindt om een honderd meter de straat af te dalen en daarna weer omhoog te klimmen, ziet u links beneden de villa Pasini (vroeger Dolara) (kaart 4, nr. 3), gebouwd in 1896. Dit was een van de eerste van de belangrijke zomerhuizen die in het nieuwe Brunate werden gebouwd. De villa ligt op een schitterend punt boven het meer. Ze is uitgevoerd in neogotische

stijl, met trekken van een middeleeuws kasteel en ze is daarmee een typisch voorbeeld van de eclectische stijl waarin vele van de villa's in begin 20^e eeuw werden gebouwd.

De straat gaat nu onder de baan van de funicolare door en vlak daarna ligt links de villa Pirotta-Bonacossa (kaart 4, nr.4), ontworpen door Federico Frigerio voor Pirotta, die er van droomde Brunate te transformeren in een klein Versailles. Daartoe nodigde hij vele van de bekendste kunstenaars uit die tijd uit, naast de architect Frigerio, de beeldhouwer Ludovico Pogliaghi, de schilder Ambrogio Alciati en kunstenaars zoals Ceruti en Turri. Veel kunt u er helaas niet van zien door het dichte hek rond de villa.

*Fig. 6 Links: hek villa Pirotta
rechts: villa Marinoni*

Vanaf dit punt moeten we weer terugklimmen naar het station van de funicolare en lopen vandaar naar het plein bij de kerk. Hier vandaan volgen we de met rood aan gegeven pijl “liberty” op de richtingbordjes (Fig.4- kaart Liberty route).

Aan het plein zien we links een okerkleurig gebouw met een groot terras, het hotel-restaurant Bellavista (kaart 4, nr.5) met in de muur een gedenkstee voor Penco Slavejkov, een bekend Bulgaars schrijver die hier op 10 juni 1912 in ballingschap overleed. In de tuin van de gemeentelijke bibliotheek staat ook een buste van deze schrijver. Gebouwd in 1896 was Bellavista het tweede hotel na hotel Brunate. Het heeft een eenvoudig rechthoekig grondplan en een wat Zwitsers aandoende stijl. Het smeedijzeren hek is typisch Libertystijl. De eetzaal heeft een glazen wand met een mooi uitzicht.

We gaan rechtdoor en nemen de via Pissarottino.

Als eerste zien we links villa Calderini (kaart 4, nr.6, gelegen tegenover het café-restaurant op de hoek van de straat), gebouwd in 1921 in duidelijk eclectische stijl. De villa is zeer groot, teneinde te voldoen aan de mondaine verlangens van de eigenaar, die zich hier wilde omringen door de elite van zijn tijd.

Iets verder, rechts, ligt villa Marinoni (kaart 4, nr.7), gebouwd in 1910 door de van oorsprong Belgische gravin Nelly Piereard. De villa vertoont de invloed van de moderne stijl ten noorden van de Alpen waarin de architectonische opvattingen van de Belgen Horta en Van de Velde herkenbaar zijn. Ze heeft een fraaie poort aan de straat. Binnen is er een zeer bijzondere ellipsvormige trap.

Het volgende huis aan de rechterkant is villa Biraghi (kaart 4, nr.8), gebouwd in 1902. Ook hier zien we de eclectische stijl waarin Victoriaanse trekken zijn verenigd met die van een Zwitsers chalet. Het is opgebouwd als twee aan elkaar gevoegde eenheden, ieder twee verdiepingen hoog. De ingang naar de straat bevindt zich aan de smalle zijde van de villa.

Na Biraghi volgt links villa Orlandi (kaart 4, nr.9), eveneens uit het eerste decennium van negentienhonderd en in de stijl van de Liberty periode. Het grondplan is rechthoekig met een uitspringend deel in het midden van de hoofdgevel en twee balkons boven elkaar. De villa is ook weer mooi gedecoreerd met graffiti en fresco's.

Hierna volgt links villa Cantoni (kaart 4, nr.10). Het oorspronkelijke huis werd in 1924 vergroot met twee erkers en we zien zuiltjes en kariatiden volgens de mode van die tijd.

Fig.7. Villa Orlandi, links voorgevel, rechts detail van de gevel

Fig.8 Links detail villa Cantoni; midden villa Ghezzi; rechts detail hek villa Ghezzi

Het volgende huis links (kaart 4, nr.11) is de villa die architect Manfredini in 1914 voor zijn eigen gezin bouwde, nadat hij eerst het hotel Milano had ontworpen. Het huis, met karakteristieken van een noordelijk chalet, is in vele architectuurtijdschriften beschreven en geldt als één van de belangrijkste bouwwerken uit dat jaar. Het staat op een groot terrein met een prachtig uitzicht op het meer. Er is naast steen ook veel hout in verwerkt.

Nu komen we bij villa Ghezzi (kaart 4, nr.12) uit begin 20e eeuw met zuilen en loggia's die het iets van een renaissance stijl geven. Het huis is versierd met fresco's en graffiti en vertoont langs de straat een fraai smeedijzeren hekwerk, naast het huis zien we ook nog een waterput met een fraai hek. Ook dit huis heeft weer een uitzichtoren.

Aan het eind van de weg links, volgt villa Rebuschini (nu Ancona-Capè) (kaart 4, nr.13). Ze werd in 1911 gebouwd door Federico Frigerio uit Como, die eerder in Brunate de beroemde villa Pirotta had gebouwd. Hij verwerkte op een heel persoonlijke wijze stijlkenmerken uit het begin van de 16e eeuw. De villa is omgeven door een van de grootste privétuinen van het dorp. Tijdens de bouw vond men hier een grafurn uit de Gallische tijd met kostbare voorwerpen die toebehoorden aan een jonge vrouw. De vondst is overgebracht naar het Museo Giovio in Como. Nog iets verder doorlopend bereiken we het uitzichtpunt Pissarottino (kaart 4, II), vanwaar we een schitterend gezicht hebben op de Alpen, van Zwitserland tot Piemonte. In een kleine grot is hier de bron van de Pissarottina (kaart 4, C).

Fig.9. Links: Villa Sonzogni rechts: villa Spasciani-Nascimbene

Vanaf het uitzichtpunt lopen we weer terug tot we vlak voor villa Biraghi (kaart 4, nr. 8) rechtsaf slaan, de via Roma in. Vlak voor het punt waar de weg naar links buigt, is een kunstmatige grot, de zogenaamde Lourdes grot (kaart 4, C).

In de bocht, rechts, staat villa Duca (kaart 4, nr.14), in 1906 gebouwd voor de gelijknamige familie uit Milaan. We zien hier een overgang van stijlen van de 19^e naar de 20^e eeuw, met zowel neogotische als Jugendstil elementen met prachtig gedecoreerde lijsten rond de vensters en de ingang. Dit keer is er een achthoekig torentje.

Iets verderop staat aan de rechterkant villa Spasciani Nascimbene (kaart 4, nr.15), in 1909 gebouwd door ingenieur Nascimbene. We zien een compact gebouw met een groot terras naar het meer. De ingang heeft een portiek met zuilen, waarboven een balkon. Rond het huis zien we een band van graffito.

Iets verder rechts komt de via Nidрино uit op de via Roma. Aan het eind van deze straat is nog een mooi uitzichtpunt over het meer en omgeving, bekend onder de naam Rotonda (kaart 4, punt III).

Ook als u geen zin heeft de weg geheel te volgen tot de Rotonda, is het de moeite waard de via Nidрино ca. 250 m in te lopen, waar u dan rechts de villa Sonzogno (kaart 4, nr.16) ziet, waarvan het bijzondere is dat het een geheel van hout opgetrokken, geprefabriceerd huis is. In 1899, het jaar van de grote Volta tentoonstelling, werden uit Canada drie van dergelijke huizen geïmporteerd en tentoongesteld als model voor deze bouwtechniek. Twee ervan zijn afgebrand, maar het overgebleven huis werd naar Brunate gebracht. Het kreeg zijn naam van een schrijver die een literaire prijs won in een wedstrijd uitgeschreven door de bekende uitgeverij "Sonzogno". De villa is rijk gedecoreerd met houtsnijwerk, intarsi, rozetten, krullen en cassettes met houten knoppen en is een toonbeeld van handwerkkunst. Ze is nu eigendom van de Italiaanse alpinistenvereniging die er tentoonstellingen en bijeenkomsten organiseert.

Vanaf dit punt moeten we weer terug naar de via Roma.

Fig. 10. Villa Cantaluppi

Terug in deze straat zien we meteen na de kruising aan de rechterkant de villa Cantaluppi-Giuliani (kaart 4, nr.18), gebouwd begin 20^e eeuw. Er zijn twee elegante balkons boven elkaar, waardoor een loggia wordt gevormd. De schoonheid van de villa wordt versterkt door vele decoraties uitgevoerd in verschillende materialen.

Naast de villa staat een in de jaren dertig gebouwde drievoudige fontein, bekend als de "I tre fontan" (kaart 4, D). Aan de zijkant ziet u twee zuilen, waarop oorspronkelijk de beeldhouwde hoofden van Mussolini en koning Victor Emanuel III te zien waren. Na de oorlog zijn deze echter verwijderd. Zoals duidelijk zichtbaar is, werd de fontein gebouwd in opdracht van de Campari. Op deze plaats was altijd al een kleine bron. Halverwege de 19^e eeuw had de latere burgemeester, Antonio Baserga, een 24 m lange ondergrondse galerij laten bouwen naar de bron om te voorzien in de waterbehoefte van de inwoners.

De villa die beneden achter de fontein ligt is villa Giussani (kaart 4, nr.17).

De weg vervolgend komen we weer terug bij ons beginpunt. (zie echter hieronder voor een korte alternatieve route die langs nog enkele villa's voert).

De Volta vuurtoren, het park Marenghi en de hut CAO

Op 1,2 km van Brunate, in het gehucht S. Maurizio, werd in 1927 een vuurtoren, de “Faro Voltiano”, gebouwd ter gelegenheid van de 100^e sterfdag van Alexander Volta. Het ontwerp van Gabriele Giussani stelt symbolisch de “zuil van Volta” voor, d.w.z. de batterij waarmee deze geleerde wereldfaam kreeg[§]. Ze staat op 900 m hoogte op de heuvel van Brunate en biedt een prachtig uitzicht over de omgeving. Het is ook mogelijk via een wenteltrap (143 treden!) de toren te beklimmen^{**}. Bij goed zicht kunt u de Monte Rosa zien liggen. 's Nachts toont de toren een afwisselend groen, wit, rood licht, de kleuren van de nationale vlag.

In Brunate kunt u bij de kerk de via Beate Maddalena Albrici inslaan en het rood-wit-rode bordje volgen naar S. Maurizio.

Fig.11. De Volta vuurtoren in S. Maurizio

Ik raad echter aan de rechts naast de via Albrici de via Giacomo Scalini te nemen. U loopt langs de fraaie villa Orlandi, geel geverfd met blauwe luiken, en op het punt waar deze weg bijna 180° naar links buigt, ziet u rechts beneden de villa Farneti (kaart 4, nr.19), een mooi voorbeeld van de Libertystijl. Ze werd genoemd naar de operazangeres Maria Farneti (1877-1955). Binnen het omringende parkje ligt een achthoekig gebouwtje waar de zangeres regelmatig oefende. De villa werd kort na de 1^e Wereldoorlog gebouwd. Ze heeft opvallend uitstekende dakranden en alle muren zijn gedecoreerd met graffiti met geometrische en florale motieven. De binnenwanden zijn ook gedecoreerd met muziekinstrumenten.

*Fig. 12.
Links: villa Farneti
Rechts: villa
Antonelli*

[§] Zie mijn Nieuwsbrief 5 (2008) over Alexander Volta

^{**} Openingsuren van okt.-mrt di, do, za, zon 10.30-15.30, apr.-sept. di., wo., do., zat., zon 10.30-19.30

De muziek is overigens nog altijd aanwezig in het dorp. Reeds vele jaren verzorgt de Associazione Appuntamenti Musicali in de zomermaanden concerten, soms in een van de tuinen van het dorp.

Rechts in de bocht ligt de villa Antonelli (kaart 4, nr.20), waarvan het interieur rijk versierd is met keramiek. Het werd gebouwd in 1902-'06 in de zgn. Lombardische stijl, gekarakteriseerd door rode baksteen. De smeedijzeren hekken, het terras en de ommuring zijn weer typisch Liberty. Het huis is ook nog versierd met een torentje, iets dat we bij meer villa's tegenkomen.

Kort hierna komt in de bocht naar rechts de via Albrici uit op de via Scalini. De via Albrici brengt u weer terug naar de kerk en de via Scalini leidt verder in de richting van S. Maurizio.

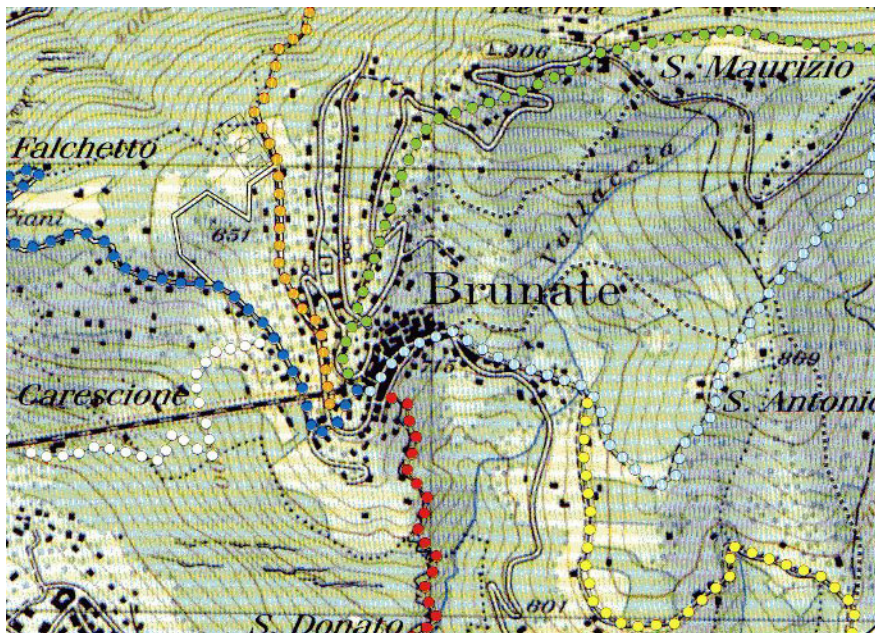
U kunt de asfaltweg geheel volgen (evt. met de auto of met de bus) of u neemt na het passeren van de via Varesello aan de rechterkant het muilezelpad (Fig.13 groene route). Deze kortere route kruist de weg enkele malen en komt dan ook in S. Maurizio uit. Een paar stevige schoenen zijn wel aan te bevelen voor dit steile pad.

In S. Maurizio staat dicht bij de vuurtoren een kerkje gewijd aan de gelijknamige heilige.

Onder de vuurtoren ligt het park Marenghi, een geliefde plek voor een zondags uitstapje van de Brunatesi.

Als u de asfaltweg door S. Maurizio vervolgt, komt u bij de berghut (hotel-restaurant) C.A.O. (Club Alpino Operaio) op 1000 m hoogte. U vindt hier ook het kleinste kerkje van Europa, gewijd aan S. Rita. Het werd in 1940 gebouwd ter ere van de alpinisten die vielen voor het vaderland. De architect Piero Clerici decoreerde het kerkje met fresco's.

De minst vermoeiende manier om de vuurtoren en evt. het restaurant te bezoeken is om vanaf de funicolare de bus te nemen, die hier in het hoogseizoen ieder halfuur vertrekt. Er zijn ook gecombineerde biljetten te koop voor funicolare plus bus en evt. een lunch in het restaurant CAO.

Fig.13. Voetpaden rond Brunate: groen naar S. Maurizio, de berghut Cao en villa Elisi; rood: langs S. Donato naar Como; wit: langs de kabelbaan over Carescione naar Como; blauw: over Falchetto naar Como; oranje naar de monte Piatto boven Torno; lichtblauw: over S. Antonio naar de hut Cao; geel: leidt via Civiglioen S. Nicola naar Loc. Carla aan de groene weg naar villa Elisi.

Bergwandelingen

Er zijn vanuit Brunate vele bergwandelingen te maken met verschillende moeilijkheidsgraad. Om een indruk te geven van de mogelijkheden, volgen hier enkele ervan (zie kaart Fig.13).

Vanaf de berghut CAO (evt. vanuit Brunate per bus te bereiken), kunt u terugwandelen naar Brunate langs de kapel van S. Antonio (lichtblauwe route).

Eveneens vanaf de berghut kunt u ook veel verder de bergen in. Na ongeveer 1 km bereikt u in de buurtschap Esperia de villa Elisi (groene route). Ze werd in 1912 gebouwd door de architect Antonio Sant'Elisa. Het pad gaat verder naar de Monte Palanzone (1436 m, ca 4 uur vanaf Brunate), vanwaar weer diverse mogelijkheden voor verdere tochten zijn, tot aan Bellagio aan toe.

Sinds 2006 begint er in Brunate bij het sportcentrum aan de via Nidrino een wandelpad dat ook naar Bellagio leidt.

Vanuit Brunate omlaag naar Como zijn er drie mogelijke wandelroutes: De eerste is de oude verbindingsroute tussen de twee plaatsen en loopt over het Sentiero di Como, door het buurtschap Runchee met een kleine kapel, langs het 16^e eeuwse ex-klooster van S. Donato. Het begin is met rode richtingsbordjes aangegeven. Het klooster heeft een zeer fraai houten beeld uit begin 1500 en 16^e eeuwse fresco's. De wandeling duurt ca 1 uur.

De tweede mogelijkheid is het met witte richtingwijzers aangegeven pad te volgen dat over het buurtschap Carescione omlaag loopt. U volgt eerst de via Pirotta en na een paar honderd meter volgt u de u-bocht linksaf de via ai Piani in. In een uur bereikt u Como dicht bij het station van de funicolare.

De derde route volgt ook eerst de via Pirotta maar nu blijft u de blauwe richtingwijzers volgen en bereikt u via de buurtschap Falchetto, langs het kleine kerkje van de Sacro Cuore, na ca. 1,5 uur Como.

Vanuit het centrum kunt u ook de route naar Civiglio volgen. U komt langs de ex Alberghett rechts van de weg, verderop staat links de kapel van de Madonna della Pace in het buurtschap Laghetto en bereikt dan de buurtschap Lucciola, waar u weer een schitterend panorama over de omgeving heeft. Het is nu mogelijk de weg te vervolgen via Civiglio en S. Nicola (gele route) waar een pad in noordelijke richting tenslotte uitkomt op de groene route in Carla.

Dankwoord

Ringrazio il signor Marco Pedraglio che ci ha mostrato tutto il paese con grande entusiasmo, mi ha dato molto informazione e ha risposto tutti i miei domandi.

Veel informatie heb ik uit het boekje 'Brunate e i suoi itinerari', eveneens geschreven door M. Pedraglio en uitgegeven in 1999 door Appuntamenti Musicali Brunate bij uitgeverij Tecnografica Lomazzo